

Schriftelijk informeren raad over gebiedsontwikkeling Frederiksoord

Aan : Leden raad en duoleden
Datum: 18-5-2020
Betreft: Schriftelijk bijpraten gebiedsontwikkeling Frederiksoord op verzoek van PvdA en CDA

Aanleiding en doel

Op 10 maart jl. hebben de fracties van PvdA en CDA een agendavoorstel ingediend voor de Politieke Avond Westerveld met als onderwerp de ontwikkelingen in Frederiksoord. Als aanleiding hebben zij aangegeven dat de Stichting Weldadig Oord de raadfracties bezoekt om uitleg te geven over de toeristische ontwikkelingen, zoals die nu gebeuren binnen en buiten onze gemeente. Na contact met verschillende betrokkenen op het gemeentehuis werd duidelijk dat de raad nog niet op de hoogte was gebracht van enige informatie betreffende de zorg en daaruit voorkomende ontwikkeling in het gebied in en rondom Frederiksoord.

Graag wil de raad ambtelijke toelichting op de recentelijke ontwikkelingen in Frederiksoord vanuit de zorg en maatschappelijk perspectief en bijpraten over kansen voor de toekomst in het gebied.

Vanwege de coronamaatregelen was het niet mogelijk om fysiek in een Politieke Avond Westerveld u te informeren, daarom doen wij dit nu schriftelijk. Omdat meerdere collega's de stand van zaken separaat door hebben gegeven is het geheel niet in dezelfde schrijfwijze aangeleverd. Wij vragen uw begrip hiervoor. Aan de hand van deze informatie kunt u, mocht u daar behoefte aan hebben, aanvullende vragen stellen.

Kolonieplan

We starten de informatie met een korte toelichting op de doelstelling van het Kolonieplan zoals we van start zijn gegaan in 2016.

Missie & Visie Kolonieplan

- Overbrengen van het verhaal van de Koloniën van Weldadigheid en

- Het geven van een nieuwe betekenis aan het gedachtegoed van Johannes vd Bosch: *Realiseren van een broedplaats (innovatie) voor initiatieven op het gebied van wonen, werken, zorg en educatie in een inclusieve samenleving. Dit onder het motto: Van Proefkolonie naar Proeftuin van Weldadigheid.*

Het Kolonieplan kent een uitvoeringsprogramma met twee deelprogramma's namelijk sociaal maatschappelijke innovaties met o.a. tuinbouwschool, kiemhuis, Koloniehof en deelprogramma Vrijtijdseconomie met o.a. evenementen, wandelnetwerk, Huis van Weldadigheid, Stichting Weldadig Oord. Aan het Kolonieplan werken we samen met de provincie Drenthe en Maatschappij van Weldadigheid. We hebben hier de afgelopen jaren al veel in bereikt, en hebben ook nog veel ambitie mede in relatie tot het werelderfgoedstatus.

Deelprogramma Versterken Vrijtijdseconomie met Huis van Weldadigheid als poort en Centrum, met focus op:

- Versterken kwaliteit en kwantiteit overnachtingslocaties
- Versterken aansluiting en koppeling met het decor van 3 NP-en
- Versterken beleefbaarheid, unieke verhaal van J. vd Bosch
- Versterken marketing en ontsluiting
- Ontwikkelen Vrijtijdsprogramma en realiseren ervan.

Deelprogramma stimuleren, activeren van sociaal, duurzaam en innovatief ondernemerschap, met focus op:

- Sociale en maatschappelijke innovatie
  - Realisatie Vitaliteitscampus
  - Realisatie Bijencentrum
- Groen en Food
  - Realisatie Versnellingshoeve 't Kiemt
- Behoud cultuurlandschap
  - Projecten gericht op behoud en versterken cultuurlandschap
  - Duurzame koloniewoningen

Bij het uitvoeringsprogramma is ervoor gekozen om de doelstellingen van het Kolonieplan op te delen in een aantal thema's en focusgebieden. Tussen de verschillende onderdelen zit echter de nodige overlap, gezien de oorspronkelijke holistische benadering van het Kolonieplan, waarbij alles met elkaar samenhangt. Belangrijk is om bij de uitrol van het programma deze samenhang niet uit het oog te verliezen.

Naast bovengenoemde programma's loopt het proces van de Unesco-nominatie en de ontwikkeling van een Living Lab Leerstoel en de renovatie van de mandenmakerij. Deze onderdelen vormen geen onderdeel van het Kolonieplan. Wel hebben beide initiatieven de nodige raakvlakken met de doelstellingen van het Kolonieplan en op vlak van thema's en projecten versterken ze elkaar.

Wat is anno april 2020 de stand van zaken van het Kolonieplan?

In de 1e helft van 2019 is de stand van zaken door de initiatiefnemers van het Kolonieplan Gemeente Westerveld, Provincie Drenthe en Maatschappij van Weldadigheid geëvalueerd. In november 2019 is besloten om in ieder geval nog

één jaar door te gaan in de huidige zetting en werkwijze om eind 2020 opnieuw de balans op te maken. Ook is in november 2019 de doelstellingen voor 2020 vastgesteld, als tussenbalans van de horizon van 2025 die bij het Kolonieplan is vastgelegd.

Aan de hand van het uitvoeringsprogramma van het Kolonieplan, volgt hier per thema een korte toelichting waar we momenteel staan.

Versterken kwaliteit en kwantiteit overnachtingslocaties

Dit onderdeel heeft een sterke verbinding met het programma Vitale Vakantieparken. Doel van dit programma is om samen met de ondernemers de kwaliteit van het aanbod op te waarderen en potentiële investeerders te zoeken die in staat zijn om de vakantieparken naar een hoger niveau te brengen, zodat het aanbod beter aansluit op de marktvraag. Afgelopen tijd is vooral achter de schermen en met betrokken partijen hieraan gewerkt. Dit soort processen vragen tijd, omdat investeerders zich goed willen oriënteren op de kansen voor een toekomstgerichte exploitatie. Het gaat om nieuwe vrijetijdsconcepten, die complementair zijn aan het bestaande aanbod. Zo mogelijk kunnen er ook crossovers plaatsvinden met andere terreinen, zoals zorg en agro en food (van grond tot mond).

Versterken aansluiting en koppeling met het decor van 3 NP-en

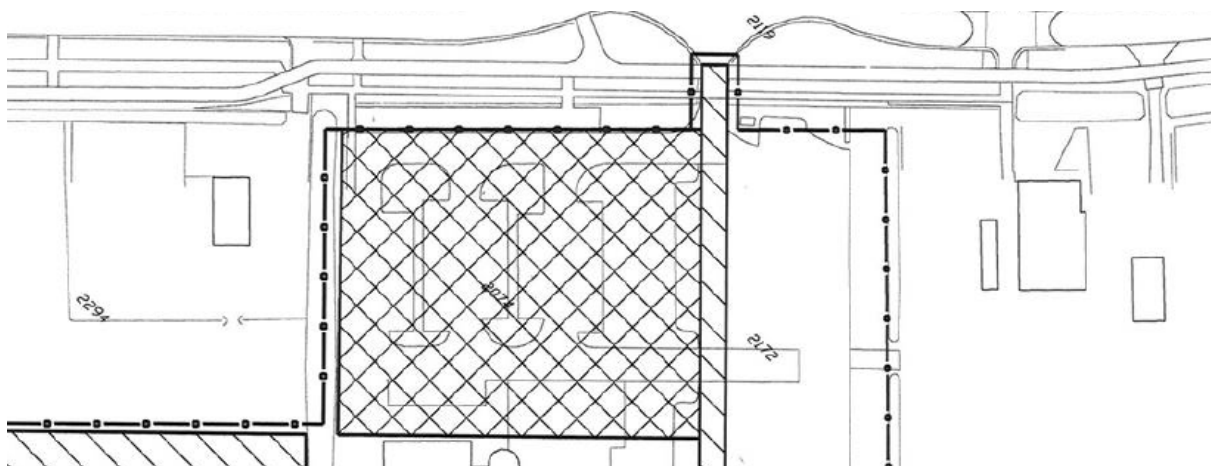
Dit onderdeel is erop gericht om de druk op de kwetsbare natuurgebieden te verlichten. Dit door de beleefbaarheid van tussenliggende gebieden te versterken als ook de koppelingen te maken met het Huis van Weldadigheid (HvW) waarin gehuisvest Museum de Proefkolonie, restaurant, het TIP en aldaar de bezoeker wegwijs te maken in het buitengebied. Museum de proefkolonie is in 2019 gerealiseerd. Bij het HvW is dit voorjaar een Kolonie InformatiePunt gerealiseerd, als aanvulling om de bezoekers wegwijs te maken in de omgeving en geheel gemeente Westerveld. In samenwerking met IVN wordt een hoek gerealiseerd in het Huis van Weldadigheid waar specifiek de Nationale Parken aandacht krijgen.

Er is een zuil in ontwikkeling waar men met VR brillen zich kan verplaatsen naar de natuurgebieden in de omgeving, bedoeld als een sneak preview. Doelstelling is om deze zuilen ook te realiseren in de andere bezoekerscentra, zodat je vanuit ieder park/gebied een kijkje kunt nemen op een andere locatie.

VR filmpjes staan op de planning om door studenten van Cibap gemaakt te worden.

Ook zal de opening van het fietstransferium bijdragen aan de verbinding met de NP'en. Vanuit deze locatie zijn diverse routes die vanuit de KvW naar de NP'en leiden. Tot slot worden de NP'en in alle communicatie van de KvW meegenomen (6 pagina's in glossy magazine, TV uitzending NL Ontdekt van 2 feb jl. zijn hier voorbeelden van).

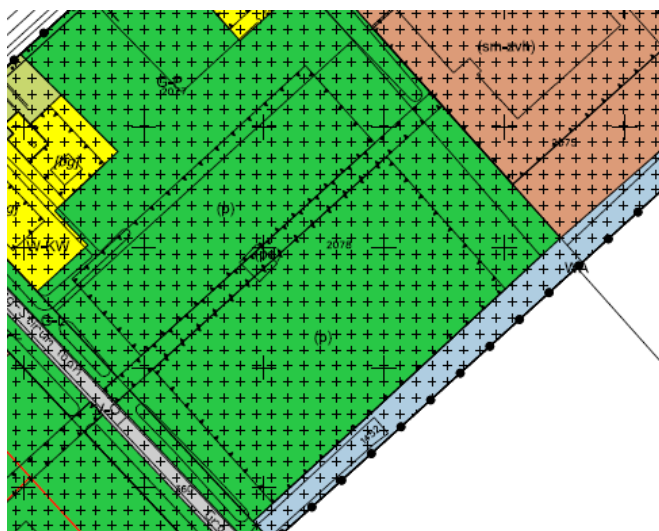
Voor het Huis van Weldadigheid/Museum De Proefkolonie ligt al ruim 20 jaar een parkeervoorziening, zie onderstaande afbeelding.

Figuur 1 bestaande situatie parkeren Huis van Weldadigheid

Er werd, door de partijen die betrokken zijn geweest bij het opstellen van het bestemmingsplan 'Hart van Frederiksoord', veel waarde gehecht aan het verplaatsen van de huidige parkeerplaats. Dat maakt het namelijk mogelijk de huidige parkeerplaats weer als onderdeel van de Vrije Kolonie te beschouwen en het oorspronkelijke maatsysteem opnieuw zichtbaar te maken.

In het op 26 september 2017 vastgestelde bestemmingsplan 'Hart van Frederiksoord' is de verplaatsing van de bestaande parkeervoorziening geregeld. Op onderstaande kaart is de nieuwe locatie gesitueerd op de voormalige gehandicapptentuin, zie aanduiding (p) in het grote groene vlak.

Figuur 2 Nieuwe situering parkeren Huis van Weldadigheid

Medio vorig jaar heeft de MvW aangegeven graag overleg te willen over een andere plek voor het parkeren. De locatie die in het bestemmingsplan is aangegeven is vanaf de Majoor van Swietenlaan niet zichtbaar. Dit kan de indruk wekken, dat er in/nabij het museum geen reuring is.

De wens is wederom besproken met de partijen die bij het opstellen van het bestemmingsplan betrokken zijn geweest. Er is uiteindelijk consensus bereikt over een locatie die deels oostelijk en deels achter het Huis van Weldadigheid is gelegen, zie onderstaande afbeelding. Op de beschikbare ruimte kunnen 100 auto's worden geparkeerd.

Momenteel wordt gewerkt aan het opstellen van een Voorlopig Ontwerp voor het gehele buitenterrein, inclusief de parkeervoorziening. Na afronding daarvan zal het overleg met de MvW worden gestart over een aantal praktische zaken die verband houden met de verplaatsing van de bestaande parkeerplaats. De gemeente is vanuit het verleden verbonden aan de parkeerplaats onder andere vanwege de openbare voorziening en doet daarom het beheer en onderhoud. In de bestemmingsreserve staat € 300.000 gereserveerd voor de verplaatsing. Het

beschikbaar stellen van dit bedrag zal voorgesteld worden in de voorjaarsrapportage of begroting. Daarnaast stelt de MvW ook geld beschikbaar voor de verplaatsing en het opknappen van het terrein. De provincie Drenthe biedt op het terrein een kunstwerk aan.

Versterken beleefbaarheid, unieke verhaal van J. vd Bosch

Voor dit onderdeel wordt nauw samengewerkt met Stichting Weldadig Oord (SWO), waar een grote groep recreatieondernemers de handen ineen hebben geslagen en samenwerken. De gezamenlijke website van SWO wordt momenteel geschikt gemaakt om te kunnen dienen als toeristische portal (zie verder volgend onderdeel). Daarnaast wordt momenteel gewerkt aan een BankGiroLoterij aanvraag om een aantal substantiële onderdelen voor de beleving van het buitengebied, gefinancierd te krijgen en vanaf 2021 te kunnen realiseren. Ook wordt momenteel hard gewerkt aan de doorontwikkeling van het succesvolle project Wordt Makker van een Akker en daaraan gekoppeld de ontwikkeling van een gezamenlijke winkel waar lokaal geteelde producten kunnen worden verkocht. De replica koloniewoning achter op het voormalige Koloniehof (nu in ontwikkeling als Bijencentrum) wordt voor de komende 1,5 jaar weer klaar gemaakt om dienst te doen als Museale Koloniewoning en maakt daarbij onderdeel uit van de 'beleefroute'. Bezoekers kunnen dan zien hoe de paupers, geleefd, gewoond en gewerkt hebben.

Versterken marketing en ontsluiting

Op dit onderdeel zijn we aardig op stoom. Ook de aanstaande Unesco-nominatie vraagt dat we de nodige voorbereidingen treffen om toeristisch en publicitair te kunnen benutten. Daarin wordt nauw opgetrokken met Marketing Drenthe als ook Marketing Oost van provincie Overijssel. In bijlage 1 is de M&C voor 2020 nader gespecificeerd.

Uitvoeringsprogramma Vrijtijdeconomie

In samenwerking met een vertegenwoordiging van de ondernemers, provincie en gemeente is een uitvoeringsprogramma Vrijtijdeconomie uitgewerkt. Op de inhoud, waar met elkaar de komende jaren op in te zetten, is overeenstemming bereikt. Dit is een programma met een omvang van circa 1,6 miljoen voor de komende jaren. Opgaaf is om de benodigde financiering ervan rond te krijgen. Zoals bij het vorige thema is aangegeven, wordt momenteel gewerkt aan een BankGiroLoterij om een aantal substantiële onderdelen van het programma gefinancierd te krijgen.

Voor de uitvoering en financiering van dit uitvoeringsprogramma is een voorstel uitgewerkt, zie bijlage 2. Tevens wordt er budget gevraagd in de begroting.

Ten aanzien van het 2^e programma is de stand van zaken als volgt:

Sociale en maatschappelijke innovatie

Realisatie Vitaliteitscampus (voormalige tuinbouwschool)

Eind vorig jaar heeft de initiatiefnemer van de locatie van de voormalige tuinbouwschool aan de gemeente Westerveld gevraagd om zijn ontwikkelingsplannen beoordelen. Op basis van het huidige bestemmingsplan ‘Hart van Frederiksoord’ en de daaraan ten grondslag liggende documenten (het Kolonieplan, de waardenstelling voor Hart van Frederiksoord en het beschermd dorpsgezicht), is een advies opgesteld en teruggekoppeld aan de initiatiefnemer. Samengevat zijn dit de hoofdlijnen en actiepunten volgend uit dit advies.

Betrokken partijen in het advies

Omdat de MvW, de provincie Drenthe en gemeente Westerveld samen optrekken in de realisatie van het Kolonieplan en de integrale gebiedsontwikkeling Frederiksoord/Wilhelminaord, hebben wij hen betrokken bij dit advies. Daarnaast zijn de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) en Bugel Hajema onze adviserende partners, zodat expertise vanuit rijksbeleid, Unesco, ruimtelijke ordening, ingebracht wordt.

Het zoeken naar gezond evenwicht

Vanuit de intenties van het bestemmingsplan en alle daaraan ten grondslag liggende stukken is het voor het gebied van de tuinbouwschool zoeken naar een gezond evenwicht tussen maatschappelijke en educatieve/innovatieve functies en kansen en financiële dragers voor een duurzame exploitatie van het gebied. Vanuit het besef dat sec zorg & onderwijs(vernieuwing) niet resulteert in een zelfvoorzienend businessmodel, zijn de ontwikkelingsplannen van de initiatiefnemer daarnaast gericht op het toeristisch recreatieve functies en groen&food-activiteiten. Daarbij ligt de focus op gezondheid en vitaliteit en beleving van het gebied zelf (tuinen). Omdat deze functies niet aansluiten op het huidige bestemmingsplan, maar wel raakvlakken hebben met de ambitie van de gebiedsontwikkeling vanuit vrije tijdseconomie, wordt vanuit deze kennis nu onderzocht in hoeverre de ontwikkelingsplannen hier wel/niet bij zouden kunnen passen.

Tuinhistorisch onderzoek

Voor het bestemmingsplan ‘Hart van Frederiksoord’ is destijds in opdracht van provincie Drenthe een cultuurhistorisch onderzoek uitgevoerd. Dit onderzoek heeft de cultuurhistorische waarden van het zogenaamde ‘rode’ gebied (gebouwen, stedenbouwkundige context, etc) in kaart gebracht en geven inzicht welke bouwkundige structuren belangrijk zijn. Deze uitkomsten vormen voor alle partijen een vertrekpunt voor herbestemming en ontwikkeling.

Voor het ‘groene’ gebied (tuinhistorische waarden, ontwerp, groene structuren, karaktereigenschappen) is toentertijd in het bestemmingsplan vastgelegd dat een tuinhistorisch onderzoek uitgevoerd moet worden zodra ontwikkelingsmogelijkheden in de tuinen gewenst zijn, zodat ook het groene

historische kader vervolgens kan dienen als vertrekpunt. Omdat de tuinen en de bebouwing een ensemble vormen, vragen de ontwikkelingsplannen van de initiatiefnemer om een integraal advies en beoordeling. Daarom heeft gemeente Westerveld in samenwerking met Maatschappij van Weldadigheid de opdracht gegeven dit tuinhistorisch onderzoek uit te voeren.

De uitvoeringsduur van het onderzoek wordt geraamd op 12 weken en lokale partijen als bijvoorbeeld oud-leerlingen of oud-leraren van de tuinbouwschool, worden als informant in het onderzoek voor input gevraagd. De initiatiefnemer kan de uitkomsten vervolgens gebruiken voor een integraal schetsontwerp waarbij 'rode' en/of 'groene' toevoegingen rekening houden met een passende plek in dit gebied en inspelen op de onderlinge samenhang.

Vervolg

Zodra deze uitkomsten bekend c.q. onderzocht zijn, worden de gesprekken met de initiatiefnemer voortgezet.

Realisatie Bijencentrum (voormalig museum de Koloniehof)

De basis voor de herontwikkeling van de locatie van het voormalige museum - de Koloniehof - is een bijencentrum. De insteek is om bezoekers de nut en noodzaak van de bij duidelijk te maken. De activiteiten die er ontwikkeld gaan worden zijn gericht op educatie, (gezins)recreatie, een natuurvoedingswinkel voor biologische streekproducten en een horecavoorziening. Qua werkgelegenheid is het de bedoeling om o.a. werkervaringsplekken en arbeidsparticipatie te creëren. Op deze manier krijgt de Koloniehof een vernieuwde educatieve, maatschappelijke, toeristische bestemming die voor Drenthe uniek is.

In de afgelopen periode is de cultuurhistorische waardenstelling van dit terrein en de gebouwen onderzocht, zodat de waardevolle elementen inzichtelijk zijn en hier op ingespeeld kan worden bij herontwikkeling. De eerste activiteiten die onlangs zijn gestart c.q. de komende periode in gang gezet worden zijn het plaatsen van bijenkassen, het ontwikkelen van cursusaanbod, productie van honing-producten en een kleinschalige koffie/theeschenkerij. De coronamaatregelen hebben invloed op het moment van starten.

Groen en Food

Binnen het programma Groen en food wordt ingezet op het 'duurzaam verantwoord' ontwikkelen van Westerveld door in te zetten op versnelling richting een circulaire economie. Deze inzet op meer circulair ondernemen biedt voor iedereen toegevoegde waarde. Niet alleen draagt het bij aan welvaart voor de gemeenschap van nu, het is ook gericht op toekomstige generaties.

Met de Versnellingshoeve 't Kiemt wordt een innovatie hub voor Westerveld gerealiseerd waar partners, burgers, ondernemers, onderwijs en startups vanuit de kruisbestuiving aan toekomstgerichte innovaties werken. Waar samen geëxperimenteerd kan worden in alternatieve productiemethoden en korte ketens. De Versnellingshoeve ondersteunt ondernemers in het realiseren van vernieuwde verdienmodellen en productie- en logistieke processen, met een zo'n klein

mogelijke ecologische voetafdruk. Deze is gericht op kennisontwikkeling en innovatie en ook op de samenwerking tussen bedrijven en andere partijen om een waard cyclus te realiseren. Naast financiële waarden wordt ook het creëren van meer sociale en ecologische waarden nagestreefd: meervoudige waarde creatie. Het circulaire business model wordt hiermee verbreed en maakt deel uit van meerdere onderdelen binnen de keten.

Vanuit de Versnellingshoeve bevorderen ze nieuwe manieren van consumeren. Voor de komende vier jaar draagt zij bij aan de transitie van een lineaire naar een circulaire economie. Dit resulteert in minimaal 12 startups en 7 opschalingsprojecten in samenwerking met de partners Gebiedscoöperatie Zuidwest Drenthe en NICE.

Behoud Cultuurlandschap

Projecten gericht op behoud en versterken cultuurlandschap

Door de Maatschappij van Weldadigheid is gewerkt aan een Bomenvisie, waarmee duidelijk is geworden waarop de komende jaren in te zetten met het beheer als ook voor het behoud van de karakteristieke laanstructuren.

Duurzame koloniewoningen

Recentelijk is de eerste off-grid Koloniewoning gerealiseerd. Dit is een off-grid-ready versie geworden, gezien de techniek van waterstof op dit moment nog onvoldoende ver ontwikkeld bleek te zijn. Bouwbedrijf Broekman gaat er zeker mee verder zodat ook de reeds gerealiseerde woning in de toekomst geheel zelfvoorzienend kan zijn en nieuwe Koloniewoningen geheel off-grid opgeleverd kunnen worden. Daarnaast wordt door de Maatschappij van Weldadigheid voorbereidingen getroffen om één bestaande Koloniewoning te renoveren.

Overige ontwikkelingen rondom gebiedsontwikkeling Frederiksoord

Naast de uitvoering van het Kolonieplan zijn er nog andere belangrijke ontwikkelingen rondom Frederiksoord.

UNESCO

Op 20 januari jl. heeft de Belgische rijksoverheid, mede namens Nederland, het bijgewerkte UNESCO nominatiedossier opnieuw aangeboden bij UNESCO in Parijs. Bijzonder is dat in tegenstelling tot de indiening in 2017, is uitgegaan van een UNESCO werelderfgoed nominatie zonder z.g. attentiegebieden, de bufferzones. Het dossier zou voor een definitieve beoordeling worden geagendeerd op de agenda van het Werelderfgoedcomité die begin juli zou vergaderen in China. Het WHC heeft echter besloten om vanwege de corona pandemie, de vergadering voor onbepaalde tijd uit te stellen. Wat dit betekent voor de lopende planning, kunnen we op dit moment niet inschatten. Op bestuurlijk niveau is gesproken over de begrenzing van de beoogde Werelderfgoedsites en de daaromheen bevindende bufferzones. Op 16 april heeft er een video conference plaatsgevonden tussen de portefeuillehouders van Weststellingwerf, Westerveld en Steenwijkerland om hierin stappen te ondernemen samen met de belangrijkste stakeholders in het gebied, namelijk de agrarische sector. Met deze sector is in het kader van dit dossier een convenant afgesloten. ICOMOS, de organisatie die UNESCO adviseert, komt naar

verwachting tussen 4 en 18 mei met haar definitieve advies. Of deze datum nog ‘hard’ is, kunnen we op dit moment niet inschatten. Wel is duidelijk geworden dat ICOMOS voor handhaving van de genoemde bufferzones is, en dat de twee ‘vocalpoints’ (de Nederlandse en Belgische regering) hierop moeten anticiperen. In ons gebied gaan we uit dat de bufferzones uit het dossier van 2017 als uitgangspunt dienen, omdat deze namelijk destijds samen met de stakeholders zijn ingetekend. Wel is een kleine aanpassing nodig rond de Westvierdeparten, omdat dit gebied nu ook als beoogde kernzone is genomineerd. In het gebied wordt goed samengewerkt met alle beoogde stakeholders die in drie categorieën zijn onder te verdelen: Maatschappij van Weldadigheid, Agrarische sector verenigd in Vereniging Agrarische Belangen (VAB), ondernemers verenigd in St. Weldadig Oord en de inwoners verenigd via dorpsbelangen of op individuele basis. Met deze groepen wordt op regelmatige basis afstemming gezocht. Voor wat betreft ontwikkelingen in het gebied die de kernwaarden van de UNESCO nominatie zouden kunnen raken, is afgesproken dat we met het gebied omgaan ‘alsof’ het al een Werelderfgoed zou zijn. Het wettelijk kader wordt ingegeven door het van rijkswege- aangewezen beschermde dorpsgezicht.

Living Labs vanuit de Leerstoel

Er wordt druk gewerkt aan de Leerstoel in de gemeente Westerveld. Zoals het nu lijkt komen er ook Living Labs in Frederiksoord.

Achtergrondinformatie Leerstoel

De opgave die de gemeente Westerveld geadresseerd wil zien is:

Welke kennis, waarden en vormgeving van het rijke erfgoedverleden kunnen, gekoppeld aan de huidige technologie, ingezet worden om een economisch vitale en sociaal coherente samenleving te realiseren te midden van een duurzame, met zorg en aandacht vormgegeven, cultureel historische leef- en werkomgeving.

De gemeente wil, om in deze vraag kennis te ontwikkelen en om antwoorden te krijgen, een bijzondere leerstoel realiseren.

De bijzondere Leerstoel Erfgoed en Participatieve Ruimtelijke Ontwikkeling heeft als doel meer aandacht en kennis te genereren voor de rol die erfgoed kan vervullen in het adresseren van maatschappelijke, klimatologische, economische en ruimtelijke vraagstukken.

1. Kan erfgoed, vanuit haar ruimtelijke impact op de leefomgeving en de beleving daarvan, een waardevolle bijdrage leveren aan het versterken van lokale gemeenschappen als kwaliteitsindicator en kansenmotor?
2. Welke waarden uit hun directe leefomgeving/erfgoedomgeving maken dat bewoners en gebruikers gezamenlijk verantwoordelijkheid willen nemen voor de zorg voor een duurzame en waardevolle vormgeving van het culturele landschap van de toekomst?
3. Welke toegevoegde waarde heeft het koppelen van 1 en 2 aan de klimatologische, ecologische, economische en sociale vraagstukken?

4. Wat betekent het opschalen van erfgoedgebieden voor het managen daarvan door de lokale overheden?

Om de leerstoel een praktisch karakter te geven die recht doet aan wat de gemeente Westerveld wil, wordt deze kennis ontwikkeld binnen zogenaamde living labs.

Binnen de living labs komen rondom een vraagstuk alle betrokkenen bij elkaar om samen te bespreken welke stap en/of stappen gezet gaan worden m.b.t. dat vraagstuk binnen die living lab.

Dat wat gedaan gaat worden, wordt gemonitord middels academische ondersteuning.

Zodoende willen wij kennis ontwikkelen die moet leiden tot slimme en duurzame antwoorden die ten gunste komen van de vitaliteit van de lokale samenleving, zowel economisch als sociaal.

De combinatie van kennisontwikkeling rondom participatie en de kennisontwikkeling in het proces van het vinden van slimme acties en antwoorden op een vraagstuk is één van de unieke toevoegende waarden van deze buitengewone leerstoel binnen de praktijk van de living labs.

Living lab Erfgoed en Energietransitie

Dit living lab is onderdeel van de beoogde bijzondere leerstoel Erfgoed en Participatieve Ruimtelijke Planning. Gemeente Westerveld is hierin partner, samen met de Maatschappij van Weldadigheid. Frederiksoord en Wilhelminaoord zijn in het lenteakkoord van 2008 destijds (2011) aangewezen als één van de ‘excellente gebieden voor duurzame ontwikkeling’ in Nederland, met een investeringsbijdrage van het rijk die 100.000,- bedroeg. Om uitgebreide kennis en ervaring op te doen met energiezuinig bouwen zijn in 2010 door heel Nederland ‘Excellente Gebieden’ geselecteerd, die in 2011 zijn aangevuld met acht gebieden uit de noordelijke provincies, de zogenoemde ‘Koplopergebieden’. In de afgelopen 12 jaar heeft de kolonie zich op het gebied van duurzame ontwikkeling ontwikkeld als de meest succesvolle van deze 8 koplopergebieden, waarbij de koloniën zich niet alleen beperken tot nieuwbouw (de koloniewoning van de toekomst) maar ook op duurzame herbestemming van bestaand onroerend erfgoed. Juist vanwege de grote verscheidenheid aan monumenten in de koloniën, gaat Erfgoed en Energietransitie de ontwikkelingen die hier hebben plaatsgevonden, monitoren en onderzoeken met als uiteindelijk doel om landelijk met een ‘toolbox’ te komen voor het verduurzamen van onroerend erfgoed. Uitvoerende partij is de Hanzehogeschool Groningen, in samenwerking met Het Oversticht uit Zwolle en Dijkoraad advies. Vanwege de reeds aangehaalde coronacrisis, zijn helaas ook bij dit project de ontwikkelingen voorlopig stil gezet omdat de Hanzehogeschool, zoals al het onderwijs in Nederland, is stilgelegd. Verwachting is evenwel dat dit zo spoedig mogelijk na het opheffen- of versoepelen van de RIVM richtlijnen weer kan worden opgestart.

Versnellingshoeve ‘t Kiemt en de leerstoel

In de gesprekken die vanuit de leerstoel is gevoerd met de initiatiefnemers en deelnemers binnen dit project kwam duidelijk naar voren dat samenwerking een

versterking voor de leerstoel is als ook voor het initiatief van 't Kiemt. Om kennis te ontwikkelen is ook praktijk nodig en een werkplaatsachtige omgeving. 't Kiemt biedt dit. De volgende kennisvraag komt naar voren:

Hoe realiseren we biodiversiteit en korte voedselketens, binnen de ideeën van circulaire economie en circulaire landbouw.

Deze vraag kent binnen de living lab waarschijnlijk een aantal sub-vragen zoals:

- Hoe maak je van lokale producten een duurzaam economisch en sociaal gegeven?
- Wat betekent dit voor de consument en de producent van voedselproducten?
- Er zal ook onderzoek worden gedaan, net als in alle andere living labs, naar hoe mensen te motiveren zodat ze ook willen participeren in de processen binnen 't Kiemt.

Eén van de kernpunten van het onderzoek is en blijft hoe erfgoed, materieel en/of immaterieel, inspiratie kan bieden en waarde kan toevoegen aan de vormgeving van de antwoorden.

Een ander belangrijk punt is het betrekken van jeugd en jongeren bij deze leerstoel. Het vergroten van hun bewustzijn op de directe leefomgeving kan een positieve werking hebben de ontwikkeling van het gebied. Zij zijn immers de rentmeesters van de toekomst.

De **Mandenmakerij** in Wilhelminaoord is onderdeel van de Maatschappij van Weldadigheid. De Maatschappij werd in 1818 opgericht door Johannes van den Bosch. Hij wilde armen helpen door ze een steun in de rug te geven. Niet als liefdadigheid, maar door armen uit de grote steden door scholing, huisvesting en een stuk grond in staat te stellen om hun eigen boterham te verdienen.

Niet iedereen was geschikt voor het werk in de landbouw. Voor hen werd de Mandenmakerij gebouwd. Het werd rond 1900 het eerste **industriële gebouw** in de regio.

Wat de **herbestemming** betreft was het voor MvW duidelijk dat de Mandenmakerij een zorgbestemming moest krijgen. Dat sloot goed aan bij het oorspronkelijke gedachtengoed én is een sluitende businesscase. Buro Ecolan huurde bij de Maatschappij al het Kiemhuis, waar dagbesteding aan voor mensen met afstand tot de arbeidsmarkt en mensen met dementie wordt aangeboden.

Buro Ecolan bleek geïnteresseerd in het huren van appartementen in de Mandenmakerij voor **mensen met zorgbehoefte**. Het bureau verhuurt nu appartementen aan mensen met autisme, die gebaat zijn bij de prikkelarme omgeving. De bewoners kunnen nagenoeg zelfstandig wonen, maar kunnen wel 24/7 een beroep doen op zorg.

De herbestemming van de Mandenmakerij komt ook het proces rondom de **nominatie** tot UNESCO Werelderfgoed ten goede.

Er zijn **meerdere zorginitiatieven** in het gebied van de Maatschappij van Weldadigheid (Frederiksoord/Wilhelminaoord) Echter, deze verschillende initiatieven zitten elkaar niet in de weg en er zijn nog voldoende andere

activiteiten gaande in dit gebied zodat zorg niet de overhand krijgt. Mede omdat bepaalde zorginitiatieven ook bijdragen aan de leefbaarheid van de directe omgeving en een impuls zijn voor de toeristische sector.

Tot slot

Het uitbreken van het Covid-19 virus en de daarbij horende maatregelen heeft ook invloed op de stand van zaken met betrekking tot het bovenstaande. We noemen nu een aantal zaken waarvan we weet hebben. Echter de economische consequenties voor de ondernemers is op dit moment niet te overzien.

Uitstel UNESCO nominatie

De uitslag van het UNESCO nominatie dossier vindt niet plaats in de zomer van 2020. Het is tot nader berichtgeving uitgesteld. Er is nog geen nieuwe datum bekend gemaakt.

Museum de Proefkolonie

Het realiseren van de beoogde bezoekersaantallen, staat wegens de Coronamaatregelen onder grote druk. Verdere besluitvorming over de duur van de voortzetting van de Coronamaatregelen zal van grote invloed zijn hoe dit verder uitpakt. Het museum is vorig jaar op 1 mei open gegaan en heeft het eerste jaar zwarte cijfers geschreven, echter er is (nog) geen reserve opgebouwd.

Marketing & communicatie en Uitvoeringsprogramma Vrijtijdseconomie

De Corona-maatregelen hebben invloed op wat we uiteindelijk daadwerkelijk in productie nemen. De voorbereidingen gaan in ieder geval door, dit met de gedachte dat zodra de vrijetijdssector weer (enigszins) op gang komt, we er klaar voor zijn om het (unieke) gebied op de kaart te kunnen zetten, om de bezoekers naar de regio te halen zodat de recreatiesector, economie daarvan kan profiteren.

De zuil die in ontwikkeling is en waar men met VR brillen zich kan verplaatsen naar de natuurgebieden in de omgeving, bedoeld als een sneak preview, staat on hold. Er moet specifiek gekeken worden of de VR toepassing nog wel kan in onze nieuwe maatschappij (hygiëne van de brillen). Waarschijnlijk zal hiervoor een andere toepassing gekozen moeten gaan worden.